

Programar activitats de Memòria Democràtica al territori

Published by [Interacció](#) [1] on 02/03/2020 - 12:44 | Last modification: 18/04/2026 - 08:23

Crear espais museïtzats i visitables, aixecar monuments de reconeixement i celebrar homenatges, dur a terme activitats de difusió i didàctiques, comptar amb la implicació d'arxius i museus... aquestes són algunes de les accions que es poden dur a terme a escala local per tal de treballar qüestions de memòria, i més concretament de memòria històrica.

Amb la finalitat d'oferir coneixement i recursos, així com de compartir experiències entre municipis, l'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) ha organitzat el curs 'Programar activitats de Memòria Democràtica al territori', de dos dies de durada, que ha tingut lloc al Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). **Cada vegada són més els ajuntaments centrats en desenvolupar actuacions en matèria de memòria democràtica.** Les dues sessions es van plantejar seguint una mateixa estructura: una ponència inicial en el cas del primer dia i dues en el cas del segon, acompanyades d'un panell d'experiències pensat per compartir casos concrets d'alguns dels municipis més actius a dia d'avui en matèria de memòria.

La ponència de la primera sessió va anar a càrrec de F. Xavier Menéndez, tècnic de l'OPC, i va abordar el marc institucional, normatiu, polític i de governança del sector a Catalunya. **Menéndez** es va centrar en la Llei de l'Estat 52/2007, del 26 de desembre, coneguda com a [Llei de Memòria Històrica](#) [2] i en la [Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme](#) [3] i en les diverses mocions i avenços produïts en matèria de **fosses comunes, desapareguts i banc genètic, simbologia franquista, espais i accions locals, associacions i recursos de la diputació**. Si bé va fer constar que el balanç de normatives, polítiques i accions desenvolupades fins ara pot qualificar-se de decebedor, també va considerar que s'ha fet molta feina en els darrers anys. Prova d'això és que, en relació a les [fosses comunes](#) [4], només s'han realitzat 48 actuacions entre 1999 i 2019, i la majoria han tingut lloc a partir del 2017 arrel de l'aprovació del Pla de Fosses, tal i com Menéndez ha explicat.

D'altra banda, també va fer esment de la creació del Memorial Democràtic, moment que va coincidir amb la posada en marxa de moltes iniciatives a escala local, i de la Xarxa d'Espais de Memòria Democràtica. Malgrat que **la crisi va suposar l'aturada de moltes d'aquestes iniciatives**, entre les quals també la del Memorial Democràtic (veient reduït a la mínima expressió el seu pressupost), **l'any 2014 es va reprendre la seva activitat**. Pel que fa a la conscienciació dels municipis, ha ressorgit de nou durant els darrers anys, i així ho va fer palès la taula d'experiències de la segona part de la sessió.

Centre d'Informació i Documentació del Memorial Democràtic

Per tal d'aprofundir en la qüestió del [Memorial Democràtic](#) [5], la segona xerrada va anar a càrrec de Josep Font, responsable de la **Xarxa d'Espais de Memòria del Memorial Democràtic de Catalunya**. El Memorial és una institució pública que depèn de la Conselleria de Justícia de la Generalitat de Catalunya i que va néixer el 2007 amb l'objectiu de **contribuir a recuperar i conservar la memòria històrica de Catalunya entre els anys 1931 i 1980**, en àmbits vinculats a la Segona República, la Guerra Civil, la repressió, l'exili, la deportació i la transició democràtica, independentment de tota opció política, religiosa o ideològica.

Realitza la seva tasca de conservació [a través de les polítiques públiques següents](#) [6] :

- Celebració d'actes commemoratius.
- Realització d'activitats formatives
- Exposicions
- Llambordes Stolpersteine: es tracta d'un projecte impulsat per l'artista Gunter Demnig que consisteix en col·locar llambordes amb les que homenatjar persones que van ser víctimes del nacionalsocialisme. En aquest cas, el Memorial actua com a intermediari entre l'artista i els municipis catalans que volen instal·lar-les.
- Subvencions

- Servei educatiu en col·laboració amb el Departament d'Ensenyament
- Centre d'Informació i Documentació
- Cens de simbologia franquista

Entre d'altres, i com a responsable del projecte, el ponent ha destacat la [Xarxa d'Espais de Memòria](#) [7], creada el 2010 amb l'objectiu de **recuperar i difondre el patrimoni representatiu de la lluita i els conflictes per aconseguir els drets i les llibertats democràtiques**, des de la proclamació de la Segona República fins a la transició democràtica, **com a espais de record, reflexió i commemoració**. Inclou museus i altres centres expositius, patrimoni recuperat *in situ* (trinxeres, búnquers, espais de dol i fosses comunes, etc.), itineraris, llocs de resistència, centres de documentació i monuments. La iniciativa compta amb una **línia de subvencions a ens locals interessats en senyalitzar o museïtzar espais patrimonials que encaixin amb el seu propòsit**.

La darrera ponència va anar a càrrec de Jaume Zamora, cap de la **Unitat d'Arxius de l'OPC**. Els **arxius municipals estan integrats a la Xarxa d'Arxius Municipals**, la XAM, una plataforma constituïda l'any 2003 per la Diputació amb l'objectiu de **garantir la correcta gestió del patrimoni documental dels ajuntaments** que, per volum d'habitants, en tenen l'obligació legal. Tanmateix pretén donar suport als municipis que, malgrat no tenir un arxiu propi integrat a la XAM, han de disposar d'un sistema de gestió documental.

Després de fer un breu recordatori sobre el marc legal que regeix els museus de la XAM, el ponent ha destacat que **la XAM coopera en la recuperació i conservació de la memòria democràtica mitjançant la programació d'activitats com exposicions físiques i virtuals, jornades, cursos, seminaris i conferències, processos de recerca** per contribuir, entre d'altres, al projecte de les llambordes Stolpersteine i a l'elaboració i **actualització del mapa de les fosses comunes de Catalunya**, així com el **foment i difusió de publicacions** vinculades al període situat entre la Segona República i la Transició.

Per acabar, i a mode de conclusió, el ponent ha exposat un seguit de reflexions:

- Es constata un considerable nombre d'accions de memòria històrica impulsades o participades pels arxius municipals.
- Cal potenciar l'accés, comunicació i difusió dels fons documentals des dels arxius municipals envers la ciutadania, aprofitant les TIC.
- És necessari l'equilibri entre gestió documental i funció cultural dels arxius municipals.
- Cal una major dotació de recursos humans i tècnics per als arxius municipals.
- Per les seves característiques, l'Arxiu Municipal com a equipament administratiu i cultural és idoni per la proximitat envers al ciutadà.
- Cal potenciar la col·laboració, la cooperació i el treball en xarxa entre institucions i entitats per obtenir resultats més sostenibles i viables.

Jaume Zamora, cap de la Unitat d'Arxius de l'OPC

A continuació, va ser el torn dels tècnics de diversos municipis, que van compartir amb la resta dels assistents les experiències desenvolupades al seu territori. En la majoria de casos es desenvolupen activitats similars (itineraris, actes d'homenatge, entrevistes a testimonis, exposicions, tallers per a escoles...). Aquí, però, anomenem algunes de les actuacions particulars de cada municipi.

Agustí Castellano, l'Hospitalet de Llobregat:

Castellano va parlar de la programació de memòria democràtica en el marc del [Museu de l'Hospitalet](#) [8]. D'entre altres activitats, també comunes en d'altres municipis, destaquen la producció d'un **documental sobre l'Hospitalet dels anys 70 i el Programa Tàndem**. Aquest és un projecte que es desenvolupa amb el suport del Departament d'Educació de la Generalitat, que proporciona una dotació econòmica per fer **sortides amb escolars a espais de memòria dins i fora de Catalunya** (arribant fins a la Maternitat d'Elna o el camp d'Argelers). D'altra banda, Castellano va ressaltar els resultats d'un estudi recent que ha permès identificar 13 víctimes dels camps de refugiats, que se sumen a les 54 de les quals ja es tenia constància. La seva intervenció va acabar amb un seguit de reflexions en relació a la **importància de saber treballar amb les noves tecnologies i les xarxes socials, i de coordinar-se entre institucions i amb el teixit associatiu**.

Genís Ribé, Sabadell:

Ribé va presentar el cas del [Museu d'Història de Sabadell](#) [9] i la seva programació sobre memòria democràtica. Actualment, el museu està **associat amb les entitats de la ciutat** i, segons afirmava Ribé, les actuacions en matèria de memòria democràtica **han suposat pel museu una fidelització de nous públics**. D'entre totes les activitats, Ribé va destacar l'esforç per crear espais de memòria a la ciutat, el disseny d'exposicions temporals i d'itineraris, i un **projecte adreçat a estudiants i vinculat amb les llambordes Stolpersteine** que es poden trobar a la ciutat.

Mercè Argemí, Manresa:

Argemí ens va presentar l'[Espai Memòries](#) [10], creat l'any 2009 al museu comarcal de Manresa, **una iniciativa que tracta les qüestions de memòria des del punt de vista dels artistes**. Va destacar especialment la **feina amb les escoles** i els **processos participatius** activats pel museu amb la intenció de conèixer i tractar els interessos de la comunitat. D'entre altres activitats impulsades a la ciutat comunes entre territoris, Argemí va fer esment del **programa Manresa – Mathausen, que porta grups d'estudiants de secundària als camps nazis**. D'altra banda, Argemí va voler recordar que abans que els ajuntaments impulsessin les primeres accions en aquesta matèria, ja hi havia moltes entitats actives, motiu pel qual **va recomanar la col·laboració** entre aquestes i l'administració. Per últim, va **reivindicar l'esforç i convenciment dels tècnics**, a més de la **necessitat de pressupost**, com dos dels elements clau per poder seguir tirant endavant.

Quim Aloy, Manresa:

Aloy va presentar el cas de l'associació [Memòria i Història de Manresa](#) [11], una entitat que es dedica a impulsar investigacions per tal de **recuperar i conservar la memòria històrica de Catalunya**. El portal de l'associació serveix d'enllaç a **més de 50 webs, milers de documents i centenars d'imatges, vídeos, escrits i testimonis orals** a l'entorn de la República, la Guerra Civil, el franquisme i la transició a Manresa, així com alguns documents especialment significatius de la història de Catalunya que s'han trobat en diferents arxius. Entre d'altres, l'entitat també participa en la **realització de documentals, en la programació d'exposicions i en la difusió de publicacions** relacionades amb la matèria. Treballa conjuntament amb institucions públiques, altres entitats privades i artistes. A més a més duu a terme **tasques de caràcter pedagògic i col·labora en el programa Manresa-Mauthausen**, juntament amb escoles del municipi, l'Espai Memòries i l'associació Amical de Mauthausen.

Enric Garriga, Amical de Mauthausen:

Enric Garriga va ser l'encarregat de presentar l'[Amical de Mauthausen](#) [12], una associació fundada el 1962 per antics deportats i familiars amb la finalitat d'**agrupar vídues i orfes i també per donar suport a tots els deportats que havien tornat de l'exili** i que no disposaven a Espanya d'una xarxa de suport. Actualment treballa per **difondre la memòria de totes les persones afectades per la guerra civil** abans de passar la frontera catalano-francesa, cap a l'exili, i més tard van patir deportació als camps nazis. Per al desenvolupament dels seus objectius, l'Amical ha impulsat el projecte "**Xarxa Mai Més**", una iniciativa municipalista formada al voltant de les figures dels deportats/es i que s'estructura al voltant dels ajuntaments, les escoles i instituts, i les entitats locals de la seva localitat d'origen. A partir d'aquí s'ha format una xarxa de municipis estatal i europea que **organitza una sèrie d'activitats com xerrades, exposicions i conferències, commemoracions, formació de tècnics municipals i docents, i trobades entre els ajuntaments implicats**. Per últim, organitza **viatges als principals camps de concentració** per tal de contribuir al coneixement dels espanyols que hi van ser deportats des de França entre el 1940 i el 1944.

Llambordes Stolpersteine

Carme Barbany, Granollers:

Les línies d'actuació en matèria de memòria democràtica posen el focus especialment en els **bombardejos** que va patir la ciutat. **L'any 2008 va néixer el concepte “[Granollers vila oberta a la pau](#) [13]”,** explicava Barbany, que ha impulsat el treball en xarxa amb altres ciutats de pau. El 31 de maig és la data que ha fixat la ciutat per dedicar a la memòria, i durant la resta de l'any es fan diverses actuacions, comptant amb el suport de les entitats i els equipaments de la ciutat (arxiu, museu, escola de música, teatre auditori...) A la ciutat, explicava Barbany, hi ha molta tradició musical, motiu pel qual **moltes de les accions tenen a veure amb la música**. Del cas de Granollers destaca especialment la **col·laboració amb l'àrea de turisme i promoció de la ciutat**, i l'**objectiu clar** que s'ha marcat el govern **respecte a tots els alumnes de primària i batxillerat**: que tots ells hagin realitzat com a mínim dins del currículum escolar una activitat relacionada amb el bombardeig.

Jordi Amigó, Sant Just Desvern:

Amigó ha exposat el cas de l'**arxiu municipal de Sant Just**, un exemple de com la Xarxa d'Arxius Municipals **contribueix a la gestió de la memòria democràtica**. Creat el 1989, des dels seus inicis ha dut a terme programes de recuperació de la memòria, sobretot a través de **testimonis orals**. A partir del 2007, amb la creació del Memorial Democràtic, les iniciatives per a la recuperació de la memòria van viure un auge i des de l'arxiu es va plantejar la possibilitat de **recuperar un dels refugis antiaeris que van ser construïts al municipi durant la Guerra Civil** a partir dels relats dels testimonis que s'hi havia refugiat. Després de diverses intervencions, el projecte de **rehabilitació i museïtzació** han fet d'**[El Refugi](#) [14]** **un espai commemoratiu** que permet als visitants conèixer de més a prop **les vivències d'algunes persones del municipi durant els bombardejos** de la Guerra Civil Espanyola gràcies a la implicació de diferents artistes locals i la incorporació de noves tecnologies.

Ramon Arnabat Institut d'Estudis Penedesencs

Nascut el 2010, el [CIARGA](#) [15] (Centre d'Interpretació de l'Aviació Republicana i la Guerra Aèria) és un equipament museogràfic singular i de referència ubicat a Santa Margarida i els Monjos. Va néixer d'una **iniciativa de l'Institut d'Estudis Penedesencs** amb què es pretenia **estudiar el paper de l'aviació republicana a la comarca del Penedès**, una comarca que va albergar l'aeròdrom republicà dels Monjos. El procés previ a l'edificació de l'equipament va implicar un **recull meticulós de dades** a partir de testimonis, arxius i centres documentals, i intervencions arqueològiques. Els vessants de la recerca es van centrar en la **història local i comarcal, la història de l'aviació republicana durant la guerra civil, els bombardejos aeris, la construcció de refugis i defenses antiaèries...** Tota la informació recopilada es pot consultar al Centre de Recerca i Documentació sobre l'aviació i la guerra civil ubicat a la biblioteca annexa al centre. L'espai compta, a més, amb un important **programa educatiu amb materials didàctics per a les escoles** i complementa la seva oferta amb diversos itineraris als espais patrimonials de l'aviació durant la guerra civil al Penedès: aeròdroms, refugis militars i civils, els tallers i d'altres construccions relacionades.

A banda de les particularitats exposades en relació a cadascun dels casos presentats al llarg de les dues sessions, molts d'ells presenten diverses característiques comunes:

- Es posen en marxa a partir del 2008, un any després de la creació del memorial democràtic.
- El paper dels **arxius** és essencial, i la **col·laboració entre administracions, institucions, equipaments, entitats i associacions** és indispensable.
- La **triangulació entre administració, educació i associacions** és la fórmula més adient per treballar la memòria en l'àmbit local. Alguns dels assistents, però, consideraven el paper del **turisme** igualment important. Malgrat solgui entendre's que la memòria és un tema de proximitat, adreçat a la pròpia ciutadania, s'hauria de fer un esforç per ampliar la perspectiva.
- La memòria democràtica no és tan sols competència de cultura, d'educació o de justícia; **és un tema de ciutat**.
- És molt important **arribar als joves i crear impacte** en ells. Els programes que els porten a visitar espais de memòria com ara els camps de concentració són una bona manera per aconseguir-ho.

En definitiva, els assistents van coincidir a l'hora d'assenyalar que la memòria democràtica és un tema de creixent interès per la ciutadania, així com de les pròpies administracions. Per a poder millorar les actuacions en matèria de memòria, però, és necessari destinar-hi més pressupost. D'altra banda, durant la sessió es va fer esment de l'esborrany de la nova llei, que pretén unir les tres actuals. La demanda que els assistents van fer al respecte va ser generalitzada: aconseguir que la nova llei sigui més valenta que les actuals i trobar la fórmula perquè no estigui vinculada al bipartidisme, facilitant així la continuïtat de programació i actuacions al municipi.

Categories: Crònica

Categories: Articles i anàlisi

Tags: patrimoni cultural

Tags: drets culturals

Tags: desenvolupament territorial

Tags: polítiques culturals

- [16]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2020/memoria-democratica-territori>

Links:

- [1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/interaccio>
- [2] <https://www.boe.es/boe/dias/2007/12/27/pdfs/A53410-53416.pdf>
- [3] <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=791945>
- [4] <https://fossesirepressio.cat/>
- [5] <http://memoria.gencat.cat/ca/inici>
- [6] <http://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/>
- [7] <http://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/banc-memoria-democratica/fons/xem/>
- [8] <http://www.museul-h.cat/>
- [9] <http://museus.sabadell.cat/mhs/presentacio>
- [10] <http://www.espaimemories.cat/>
- [11] <http://www.memoria.cat/>
- [12] <https://amical-mauthausen.org/ca/>
- [13] <https://www.granollers.cat/can-jonch/granollers-vila-oberta-pau>
- [14] <http://refugi.santjust.net/>
- [15] <http://ciarga.cat/>
- [16] <https://interaccio.diba.cat/node/8254>